

## BIBLIOTEKSVÆSENET I GRØNLAND

---

Af bibliotekar *Hans Westermann*

I efteråret 1954 foretog bibliotekskonsulent Mogens Iversen en rejse til Grønland for at undersøge mulighederne for oprettelsen af et organiseret, grønlandsk biblioteksvæsen. I en artikel i „Grønland“, 1956, side 295, har bibliotekskonsulenten fortalt lidt om de grønlandske bibliotekers forhistorie og redegjort for sin rejse, sine erfaringer og for de planer, man på grundlag af hans rapport lagde for et kommende biblioteksarbejde.

Som en nødvendig forudsætning for opbygningen af et ordnet biblioteksvæsen satte bibliotekskonsulenten, at der i Grønland blev ansat en faguddannet bibliotekar, og det blev min opgave fra august 1956 at påbegynde denne opbygning. Efter at den nye ordning nu har virket i to år, kan der vist være en vis rimelighed i at se lidt på, hvad der indtil nu er sket og på nogle af de planer, der endnu venter på at blive ført ud i livet.

Indledningsvis skal jeg ganske kort opridse de hovedretningslinier, hvorefter opbygningen foretages. Biblioteket i Godthåb skal fungere som landsbibliotek, altså et centralbibliotek, hvorfra alle øvrige byer betjenes. I Egedesminde, Holsteinsborg og Julianehåb skal man have større biblioteker med fast bogbestand af både grønlandssproget og dansksproget litteratur. De øvrige byer skal have en fast grønlandssproget bogbestand, hvorimod bestanden af dansksprogede bøger skal være skiftende. Når de danske bøger udskiftes, er det fordi det ville være økonomisk uoverkommeligt at opbygge en blot nogenlunde alsidig bogsamling i hver by samt at holde en sådan samling á jour. Og selv om pengene var til rådighed, ville det være formålsløst, da en væsentlig del af bøgerne uvægerligt i løbet af kort tid ville komme til at stå som en „død“ bogmasse. Derfor vil forsyningen af danske bøger ske fra en vandreboogsamling i Landsbiblioteket. Når de udsendte bøger kan betragtes som udlæste, kan den lokale bibliotekar returnere bøgerne, hvorefter en ny forsyning vil blive afsendt. Ulempen ved denne ordning vil være, at man - navnlig i de første år - måske i de enkelte biblioteker kan have vanskeligt ved at efterkomme ganske bestemte ønsker fra lånernes side, da det selvsagt ikke er biblioteker på mange hundrede bind, der cirkulerer - så kunne man jo lige så

godt opbygge et bibliotek i hver by. Men efterhånden som vandreboogsamlingen vokser, vil det naturligvis kunne tillades, at det enkelte bibliotek beholder bøger over flere perioder, og eventuelt vil man, efter at bøgerne har tilendebragt cirkulationen, kunne lade dem indgå i bibliotekernes faste bogbestand. - Endelig skal udstedernes ønsker om læsestof imødekommes ved udsendelse af bogkasser, hvis indhold hovedsagelig skal være grønlandske bøger.

Det her skitserede tager sigte mod at varetage den voksne befolknings bogmæssige forsyning, men derudover findes der - siden 1955 - børnebiblioteker i 16 byer. Og børnebiblioteket må i nogen grad betragtes som biblioteksvæsenets kælebarnd, idet det i Grønland - som alle andre steder - må være i barneårene, at interessen for bøgerne og for de værdier, man kan hente i dem, må vækkes.

Som omtalt i bibliotekskonsulent Iversens artikel fandtes der i nogle byer større eller mindre bogsamlinger, hvis tilblivelseshistorier dog er temmelig brogede. Det største bibliotek fandtes i Godthåb, men allerede efter en første gennemgang kunne det konstateres, at det - den relativt store bogbestand, vel omkring 5000 bd., til trods - var lidet egnet som folkebibliotek i almindelig forstand. Dertil var bogbestanden for uensartet sammensat, og et par eksempler vil illustrere dette: Biblioteket har en halv snes bind af det sjældne værk „Flora Danica“, kostbart, men ikke særlig anvendeligt, islandske sagaer på originalsproget, gamle tidsskriftrækker, ældre krigshistorie m. m., hvorimod det var umuligt at efterkomme ønsker om ganske elementære bøger indenfor samfundsvidenskab, teknik, geografi o. s. v., ligesom nyere skønlitteratur så at sige ikke fandtes. Og for fuldstændighedens skyld nævnes også, at nyere grønlandske bøger kun fandtes i få og meget slidte eksemplarer. Den mest anvendelige del af samlingen var de bøger, der var stillet til rådighed fra Statens Bibliotekstilsyns grønlandske vandreboogsamling. - Når biblioteket var sådan, var det ikke, fordi der ikke var gjort noget for biblioteksarbejdet. Lektor Finn Gad og provstimedhjælper Motzfeldt Hammeken havde igennem årene ydet et stort og påskønnelsesværdigt arbejde for at gøre biblioteket i Godthåb til et anvendeligt folkebibliotek, men man havde simpelthen ikke midlerne til at anskaffe den mere aktuelle litteratur og måtte derfor nøjes med at støtte sig til gaver fra forskellig side. Intet under derfor, at bogbestanden måtte være af en noget broget sammensætning.

Når dertil kommer, at samtlige bøger var anbragt i et lokale på ca.  $2\frac{1}{2} \times 7$  meter beliggende i en af seminariets bygninger, så vil man let kunne forstå, at det hele var temmelig uoverskueligt. Naturligvis kunne en låner finde mange interessante, gamle ting på hylderne - og det har naturligvis en vis charme, men når man til gengæld gang på gang mellem en masse „dødt“ stof søgte forgæves efter elementære bøger, så kan det ikke undre, at mange lånere efterhånden så med nogen



*Et par lånerne søger gode råd for deres læsning hos  
provstimedhjælper Motzfeldt Hammeken, som gennem årene har arbejdet energisk for biblioteksvæsenet i Godthåb.*

Foto: Westermann

skepsis på bibliotekets evne til at efterkomme rimelige krav, det være sig på faglitterære som skønlitterære områder.

Det første, man måtte gøre, var derfor at forsøge en opdeling af bogbestanden således, at den sjældent eller aldrig benyttede del blev anbragt i magasin, medens den øvrige del - hvori indgik dele af Bibliotekstilsynets vandreboogsamling, der ved nyordningen var overgået til det grønlandske biblioteksvæsen - blev anbragt i udlånet. Denne opdeling var dog foreløbig temmelig illusorisk, idet udlån, magasin og kontor alt sammen skulle rummes i samme lille lokale. Lokalemæssigt skete der dog en stor og glædelig ændring i december 1957, idet biblioteket overtog hele stueetagen i den bygning, hvori man havde til huse. Det betød erhvervelsen af et klasseværelse på et halvthundrede kvadratmeter plus et par mindre rum således, at det hidtidige bibliotekslokale nu udelukkende fungerer som magasin, og de to mindre rum er indrettet dels til kontor og dels til depotrum. Klasseværelset er ved en fornuftig opstilling af reoler blevet opdelt i et udlån,

en læsesal med 14 borde samt en børneafdeling. Denne flere hundrede procents udvidelse betyder, at man i de nærmeste år næppe vil komme til at mangle reolplads, hvorimod det allerede nu konstaterede stigende besøg på læsesalen formodentlig ret snart vil kræve flere pladser, end det er muligt at indrette.

Bibliotekarens arbejdsområde er jo imidlertid ikke kun Godthåb, men hele landet, og for så hurtigt som muligt at få skabt grundlag for biblioteksarbejdets start i alle byer foretoges en rejse allerede i efteråret 1956, og trods det sene tidspunkt lykkedes det at besøge alle byer fra Julianehåb til Upernavik. Denne rejses første formål var, ved at kontakte de lokale kulturudvalg og andre interesserede personer, at finde frem til en biblioteksordning i de enkelte byer.

Det første spørgsmål, der meldte sig, var at finde frem til egnede lokaler, og det viste sig ret snart også at være det vanskeligste. Det naturlige tilholdssted for biblioteket må være skolen, ikke mindst fordi man derved kan opnå den bedste udnyttelse af børnebøgerne, men som bekendt slås skolerne med store lokaleproblemer. Derfor kan det være vanskeligt nu også at skulle skaffe plads til en reol med biblioteksbøger, vel at mærke således at denne reol bliver nogenlunde let tilgængelig; og dertil kommer, at skolen i flere byer er det eneste sted, der kan benyttes til aftenskoleundervisning, foreningsmøder o. lign., således at det simpelthen ikke er muligt et par aftener om ugen at frigive et lokale til biblioteksvirksomhed. Lokaleproblemer af en sådan art lader sig ikke let løse før nye skoler står færdige, men det må da også samtidig noteres, at der til den tid vil være givet bibliotekerne gode forhold, idet der i alle nye skoler vil findes en specielt indrettet skolelæsestue med reoler og biblioteksskranke, sådan som det allerede nu er tilfældet i Egedesminde og Holsteinsborg. I et par byer, men heldigvis de byer, der står først for tur m. h. t. nyt skolebyggeri, var det helt umuligt at finde frem til en løsning, og dér må man foreløbig nøjes med udlån af børnebøger, idet et sådant udlån kan finde sted i skoletiden. Andre steder fandt man frem til brugbare men foreløbige løsninger, og kun i fem byer kan lokaleforholdene siges at være helt tilfredsstillende.

Lige så vigtigt som at finde lokaler var det at finde bibliotekarer, men dette spørgsmål var heldigvis knapt så vanskeligt. Biblioteksarbejdet er overalt blevet omfattet med stor interesse, og det er alle steder lykkedes at kontakte folk - fortrinsvis lærere eller kateketer - der vil påtage sig arbejdet som lokal-bibliotekarer.

De bogsamlinger, der som nævnt fandtes i nogle byer, var ikke registreret nogetsteds, og rejsens andet hovedformål var at foretage denne registrering således, at man kunne få et overblik over, hvor „hullerne“ var størst. Registreringen som sådan voldte ifølge sagens natur ingen større vanskeligheder - blot var det under arbejdet temmelig nedslående at konstatere, hvor få virkeligt velegnede danske bøger der fandtes i samlingerne, men ligesom i Godthåb hidrørte større partier fra



*Man går selv til hylterne og kigger lidt i bøgerne,  
inden man bestemmer sig.*

Foto: Westermann

tilfældige gaver, så den lidet homogene sammensætning var fuldt forståelig og forklarlig. Forinden registreringen forestod der altså en kassation af store dele forældet, nedslidt og uegnet stof, og denne kassation vil fortsætte i takt med anskaffelsen af nye og mere velegnede bøger. - Således var situationen for de danske bøgers vedkommende, og endnu ringere stod det til med de grønlandske. Disse var blevet indkøbt for sparsomme midler tilvejebragt fra forskellig side, men da der som regel ikke havde været mulighed for, eller penge til, at få bøgerne indbundet, var de så godt som alle i en yderst slet forfatning. Stort set måtte man ved opbygningen af grønlandsksprogede samlinger begynde på bar bund. Naturligvis var der undtagelser; eksempelvis fungerede fritidslæsestuen i Holsteinsborg som bibliotek, og ved hjælp af kommunale tilskud og for kontingenter for medlemskab af fritidsklubben havde man jævnlige kunnet købe og ladet indbinde en hel del grønlandske bøger.

Det hidtil omtalte drejer sig altså om et rent forberedende men nødvendigt arbejde, der skulle gøres, for at det egentlige, nemlig grundlæggende og supplerende bogkøb, kunne komme i gang. Midlerne til disse indkøb hidrører dels fra en årlig statsbevilling på 37.000 kr. og dels fra en årlig bevilling på 7.000 kr. fra landskassen - disse sidste skal anvendes til indkøb af 100 eksemplarer af hver egnet bog, der udgives af Det grønlandske Forlag. Ved disse bevillinger er der således skabt økonomisk grundlag for en - omend langsom - opbygning af bibliotekerne.

Og hvorledes tilrettelægges så bogindkøbene? - Tidligere indkøbte man til Bibliotekstilsynets vandrebogsamling fortrinsvis bøger, der kunne tilfredsstille udsendte danskeres behov for litteratur. Nu derimod søger man i så vid udstrækning som muligt at efterkomme den grønlandske befolknings ønsker om læsestof. Disse ønsker kan selvfølgelig i første række imødekommes ved et stort indkøb af grønlandssproget litteratur. Dette er da også sket i ret stor målestok, men desværre er det meget vanskeligt at finde større oplag af ældre litteratur, hvilket betyder, at vi foreløbig næppe kan forsyne de enkelte byer med mere end 40-50 forskellige bøger - de største byer dog noget mere, og naturligvis er der flere eksemplarer af hver bog. Stort set må man regne med denne grundstamme, der så vil blive suppleret med de årligt udkommende ca. 10 bøger. Det bør måske lige bemærkes, at Landsbiblioteket har sikret sig så store oplag af de bøger, det er muligt at købe, at man vil være i stand til et stykke tid fremover at udskifte bøger, der bliver slidt op.

Indkøbet af grønlandske bøger vil ikke volde nogen vanskeligheder, idet så at sige alle bøger, der udgives, vil kunne anskaffes til biblioteksbrug. Anderledes stiller det sig med hensyn til danske bøger. Der findes et stigende behov blandt grønlændere for læsestof, og dette behov kan ikke dækkes af de få årligt udgivne bøger. Derfor gælder det om at finde frem til dansk litteratur, der ved et godt billedstof eller en let tilgængelig tekst kan virke oplysende og fængslende, idet man må gøre sig klart, at endnu relativt få voksne grønlændere behersker det danske sprog i en sådan grad, at de med udbytte vil kunne læse en almindelig dansk bog. Men samtidig stilles der - navnlig i byer med efterskoler og i Godthåb - krav om en alsidigt sammensat og ret stor bogbestand, og endelig må også de udsendte danskeres ønsker i nogen grad kunne imødekommes. Det vil altså sige, at man indenfor det forholdsvis beskedne budgets rammer skal bevæge sig fra den ganske lette del af litteraturen helt over til den mere specielle del - et forhold der ret ofte kan stille bibliotekaren overfor vanskelige valg.

Jævnligt stilles spørgsmålet: Hvad læser grønlænderne, hvad foretrækker de? - Med hensyn til grønlandsk litteratur er svaret let: hvad der findes. Med hensyn



*Mange unge danskkyndige grønlændere kommer for at læse aviser, som studeres med uhyre stor interesse.*

Foto: Westermann

til den danske ligger svaret egentlig i det ovenfor fortalte om bogkøbene: i almindelighed - altså blandt de grønlændere, der har et ret overfladisk kendskab til det danske sprog - foretrækker man faglitteratur, der ved hjælp af billeder kan vække interesse og fortælle om den verden, der ligger uden for Grønland. Og grønlændere, der behersker dansk, stiller så at sige samme krav og læser stort set det samme som publikum i et dansk folkebibliotek, dog måske en del mere faglitteratur.

Som omtalt findes der børnebiblioteker i 16 byer. Disse børnebiblioteker (med ialt 1.900 bd.) indkøbtes i 1955, og i den forløbne tid har man kunnet indhøste en hel del erfaringer med hensyn til deres anvendelighed. Det viste sig, at en del af bøgerne rent sprogligt var for vanskelige, men gennemgående har man haft megen glæde af dem, dels anvendt som supplerende læsning i dansktimerne og dels udlånt til børnene. Da erfaringerne altså har været gode og børnene flittige lånere, vil man i den kommende tid sætte meget ind på at udbygge børnebiblio-

tekerne for derved at give børnene et sådant forhold til bøger, at de også, når de forlader skolen, vil søge til bibliotekerne.

Det grønlandske Landsbibliotek har endnu et kælebarn foruden børnebibliotekerne. Det er grønlandica-samlingen. Denne samling, der indeholder gammel og ny litteratur på grønlandsk og dansk og udenlandsk litteratur om Grønland, opbevares i Godthåb og indeholder ikke så få sjældenheder og kostbare ting, og der lægges megen vægt på at få udbygget samlingen. Først og fremmest sikrer en pligtafleveringsordning, at biblioteket modtager 2 eksemplarer af alle tryksager trykt i Grønland, således at disse ting kan blive bevaret for eftertiden, men derudover søger man ved indkøb i antikvarier at få fat i ældre grønlandica. Desværre tillader budgettet ikke noget større indkøb af meget dyre bøger, og det er så meget mere sørgeligt som udbudet af sjældne - men altså også dyre - ting bliver sjældnere og sjældnere. Men ganske beskedent søger man i hvert fald at få opbygget en værdifuld grønlandica-samling ud fra den motivering, at man i selve Grønland bør have adgang til den samlede grønlandsksprogede litteratur og til litteratur, der belyser landets historie og grønlandske forhold i det hele taget.

Af de planer, der endnu venter på at blive udført, kommer udstedernes bogforsyning i første række. Egentlig er behovet for bøger vel størst netop på udstederne, men når man ikke begyndte dér, ligger det i den enkle kendsgerning, at udsendelse af bogkasser og udskiftning af bøger skal ske fra byerne, hvilket forudsætter, at bybibliotekerne er nogenlunde udbyggede. Imidlertid er planerne nu så langt fremme, at de første 10-15 bogkasser skulle kunne udsendes i løbet af efteråret 1958. Disse bogkasser vil komme til at indeholde 30-40 bøger, fortrinsvis grønlandske, men også forskellige danske billedværker. - En lille forsøgsordning i vinteren 1957/58 i bl. a. Fischenæsset viser, at befolkningen har været meget glad for ordningen; man samlede et par gange om ugen i skolen for at læse, og besøget på disse læseaftener har været absolut pænt. Der kan derfor næppe være tvivl om, at man, når planerne er realiseret fuldt ud, vil have afhjulpet et virkeligt savn.

Efter de forløbne to år kan det siges, at biblioteksvæsenet er ved at finde sin form, og takket være de forøgede bogkøb kunne man allerede i 1957 konstatere en stigning i udlånstillene i forhold til det foregående år, og tallene fra første kvartal af 1958 tyder på en meget betydelig stigning. Man tør derfor håbe på, at bibliotekerne - som i alle andre lande med et udbygget biblioteksvæsen - vil indgå i den grønlandske befolknings bevidsthed som noget uundværligt og på den måde få stor betydning for det almindelige folkeoplysningsarbejde.